

ŠAROLIK INTERPRETATIVNO-METODOLOŠKI JELOVNIK

KONZUMIRAJUĆI HRANU NE KONZUMIRAMO SAMO NJEZINE NUTRICIONISTIČKE I PREHRAMBENE VRIJEDNOSTI, NEGO I NIZ DRUGIH ZNAČENJA - KULTURNIH, POVIJESNIH, IDEOLOŠKIH I DRUGIH - KOJA SU U NJU UPISANA

NADA KUJUNDŽIĆ

Hrana je jedan od onih pojmova koje svi znamo definirati, sve dok se to od nas doista i ne traži. Nasušna životna potreba, izvor užitka, katkad i jada (osobito u ove ljetne dane!), nekima čak životni poziv, drugima tek pogonsko gorivo. Bez obzira na to razmišljamo li o njoj neprestano ili gotovo nikada (barem ne svjesno i namjerno), hrana je nezaobilazni dio naše svakodnevice; imamo li na umu opsjednutost suvremene kulture vanjskim izgledom, problem distribucije globalnih resursa, razna bioetička pitanja vezana uz prehrambenu industriju, kao i (naizgled banalnu, ali vrlo indikativnu) recentnu poplavu kuharica i kulinarskih emisija, čini se kako je zanimanje za pitanje tko će što, koliko i kada pojesti (ili odbiti pojesti) veće nego ikada prije. Sklonost da o njoj razmišljamo gotovo isključivo u kategorijama ukusno / neukusno, odnosno volim / ne volim (ili, primjerenije našim prilikama, jeftino / (pre)skupo), ie. Želucem, a ne mozgom, ukazuje na to koliko smo skloni zanemariti druge (u manjoj mjeri "po život važne") aspekte hrane. Riječ je, naime, o itekako relevantnom kulturnom, društvenom pa čak i političko-ideološkom čimbeniku, da ne spominjem simboličku bremenitost pojedinih namirnica (vino i kruh u euharistijskom slavlju kao ogledni primjer) ili njihove jezične implikacije (tko ima *putra* na glavi, a kome treba staviti *sol* na rep?). Hrana kao društveni i kulturološki fakat predstavlja tematsku osnovicu zbornika *Hrana: od gladi do prejedanja*; osamnaest eseja raspodijeljenih u pet tematskih cjelina razmatraju različite aspekte hrane, od pripreme i povijesti namirnica do njihovih materijalnih i simboličkih aspekata, sve kroz zajedničku prizmu ruske kulture.

INTERDISCIPLINARNOST I MULTIPERSPEKTIVNOST Kako nas u uvodu obavještava urednica Jasmina Vojvodić, zbornik je nastao u okviru znanstvenog projekta *Tjelesnost u književnosti i kulturi* Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa, "kao rezultat međunarodne znanstvene konferencije održane u svibnju 2008. godine u Lovranu". Sudionici konferencije (najvećim dijelom iz Hrvatske, Njemačke i Rusije) odazvali su se pozivu da pojedine aspekte ruske književnosti i kulture razmotre kroz prizmu hrane i hranjenja. Zbornik tako obilježava izuzetna tematska i metodološko-interpretativna raznolikost. Iako brojčano prevladavaju interpretacije literarnih uradaka, iste su rijetko kada monoperspektivne; autori/ce se u pravilu opredjeljuju za interdisciplinarni pristup pa se u svojim čitanjima obilato služe spoznajnim i metodološkim aparatom povijesti, teologije, antropologije, sociologije, kulturalnih studija itd. Već je i letimičan pogled na sadržaj dovoljan da se čitatelj/ica osvjedoči o iznimno širokom i značenjski šarolikom semantičkom polju obuhvaćenom pojmom hrane; zbornik, tako, "govori o hrani kao

fiziološkoj potrebi, ali i religijskom i sociološkom fenomenu, govori o hrani kao o punini i praznini, stereotipu i ideologiji. Iz zbornika izvire pitanje kakav je odnos prema konkretnom problemu, ponajprije u ruskoj književnosti i kulturi, a onda i u drugim kulturama u našem vremenu". Zbirka tekstova koji objedinjuju teme hrane i ruske kulture za domaćeg čitatelja/icu označava dvostruki dobitak; ne samo da će isti/a biti u mogućnosti promišljati o aspektima hrane koji se u svakodnevnom životu redovito previđaju, već mu/joj se istodobno pruža rijetka i vrijedna prilika upoznavanja s domaćoj javnosti slabije poznatim ruskim autorima i autoricama (razlog tomu valja potražiti u činjenici da djela spomenutih autora/ica nažalost nisu dostupna u hrvatskom prijevodu), poput Lidije Ginzburg, Jurija Mamleeva ili Evgenija Popova.

Hrana: od gladi do prejedanja.
Zbornik znanstvenih radova.
Uredila Jasmina Vojvodić. Disput,
Zagreb, 2010.

ŠČI I KAŠA SU HRANA NAŠA Prvo dio zbornika okuplja eseje posvećene gladi i postu, osobito načinima na koji su isti oslikani u književnim tekstovima. Osim posta / gladovanja kao zajedničke tematske osnove, spomenute eseje povezuje i zaokupljenost najpoznatijim "gladušem" ruske književnosti, Gogoljem. Kako to da je pisac koji je čitavog života "bio poznat kao izjela, proždrljivac i gurman" umro od gladi, pitanje je koje autori nastoje barem donekle rasvijetliti. Tekst Rainera Grübela misterij Gogoljeve smrti razmatra kroz prizme različitih teorija i (pseudo)znanstvenih pristupa, "servirajući" svoje spoznaje čitatelju u obliku šest odabranih "jela" s teorijskog "jelovnika" 20. stoljeća. Problem gladi i gladovanja dalje razrađuju tekstovi uvršteni u

drugi dio zbornika, ovoga puta u kontekstu književno-povijesnih previranja prve polovice dvadesetog stoljeća (npr. glad u postrevolucionarnoj Rusiji u tekstu Milice Banjanin).

Treći dio, posvećen postmodernističkim autorima, ujedno je i najopsežniji (šest eseja). Četiri eseja okupljena u četvrtom dijelu zbirke razmatraju raznolike fenomene ruske (osobito vizualne) kulture. Tekst Ol'ge Burenine, primjerice, nudi analizu fenomena cirkuskih "gutača" (osobito gutača vatre), ali se osvrće i na motiv gutanja i proždrljivosti u književnosti (Rabelais, Čehov, Čukovski) i na filmu (crtani film iz serijala Alekseja Kotenočkina *Nu, pogodi! (Ma, pričekaj!)* u kojem vuk umjesto zeca guta balon).

Dok je većina radova usmjerena na hranu kao opći, nediferencirani pojam, Danijela Lugarić fokusira se na konkretnu namirnicu - točnije, kruh - te ocrtava njezinu razvojnu putanju "od prehrambenog proizvoda preko fragmenta ideologije i sjećanja na rat i djetinjstvo do kruha kao stereotipa". Posljednji, peti dio zbirke posvećen je lingvističkim aspektima hrane te sadrži esej najintrigantnijeg naziva - riječ je o tekstu Natal'je Fateeve, "Vješati rezance na uši ili banane u ušima". Služeći se *Rječnikom ruskog žargona*, autorica iznosi i tumači različite sintagme i riječi ruskog (konkretnije, moskovskog) žargona bazirane na zajedničkoj metafori hrane (npr. "eksplozija u tvornici makarona" kao naziv za raščupanu i nepočestljanu glavu).

OD BIBLIOFAGIJE DO KOPROFAGIJE Kao što je već u više navrata istaknuto, raznolikost očista izloženih u zborniku upućuje na širinu značenjskog polja hrane te višestruke mogućnosti korištenja i tumačenja hrane i uz nju vezanih aktivnosti. (Samo)uskraćivanje hrane može se podići na razinu političke geste (štrajk gladu), ili staviti u službu političke propagande. Potonja je praksa prečesto primjenjivana u ruskoj povijesti, u sklopu koje, kako objašnjava Milica Banjanin, "davanje ili uskraćivanje racionirane hrane [postaje] sredstvo kojim su vlasti manipulirale sudbinom stanovništva". Osobito je zanimljivo razmatranje veze između jedenja / pijenja i čitanja - za naročito napeto štivo ćemo, primjerice, reći da smo ga naprosto "progutali", dok smo djela koja su nas osobito oduševila skloni nazivati književnim "poslasticama". Umjetnost tako figurira kao "hrana" za dušu, um, intelekt; gladovati se (ili, kako pokazuje nedavni domaći hit, žedati) može i za ljubavlju, prisnošću, društvom. Kad smo već kod konzumacije metaforičkih nutritiva, spomenimo i to da radovi u zborniku također proširuju naše poimanje ljudskog

— ZBIRKA TEKSTOVA KOJI OBJEDINJUJU TEMATE HRANE I RUSKE KULTURE ZA DOMAĆEG ČITATELJA/ICU OZNAČAVA DVOSTRUKI DOBITAK; NE SAMO DA ĆE ISTI/A BITI U MOGUĆNOSTI PROMIŠLJATI O ASPEKTIMA HRANE KOJI SE U SVAKODNEVNOM ŽIVOTU REDOVITO PREVIĐAJU, VEĆ MU/JOJ SE ISTODOBNO PRUŽA RIJETKA I VRIJEDNA PRILIKA UPOZNAVANJA S DOMAĆOJ JAVNOSTI SLABIJE POZNATIM RUSKIM AUTORIMA I AUTORICAMA —

"jelovnika"; Hansen-Löve, primjerice, govori o bibliofagiji ("žderanje knjiga"), Olga Sazontchik otvara pitanje koprofagije, dok Užarević zahvaća u metafizičke aspekte (samo)kanibalizma. Opisujući prehrambene navike likova koji nastanjuju zbirku *Pir Vladimira Sorokina*, Jasmina Vojvodić zaključuje kako se gastronomska situacija u spomenutom djelu može opisati jedino kao "sveproždiranje": "nema određenih granica onomu što se može jesti, a što ne". Kako čin jedenja funkcionira u svrhu karakterizacije likova pokazuje Zdenka Matek Šmit kroz analizu kratke priče *Pijani štakor u kuhinji* suvremene ruske spisateljice Viktorije Anatol'evne Fominine.

ZNAČENJSKA BREMENITOST JELA I JEDENJA Bez obzira na to da li savjesno brojimo dnevne obroke voća i povrća, ili se prehranjujemo u kvartovskim pekarnicama i sandwich barovima, hrana je trajno prisutna u našim mislima (a ako je kojim slučajem i smetnemo s uma, urlik želuca će to brzo ispraviti). Hrana je, kako u svojoj analizi pripovjedaka Vladimira Sorokina zaključuje Jasmina Vojvodić, i sve i ništa. No svaka pojedina namirnica, kako pokazuju radovi u ovom vrijednom zborniku, kao i čin hranjenja *per se* nužno su društveno i kulturno obojeni. Konzumirajući hranu "ne konzumiramo samo njezine nutricionističke i prehrambene vrijednosti, nego i niz drugih značenja - kulturnih, povijesnih, ideoloških i drugih - koja su u nju upisana. Istodobno odabiranjem određene hrane iskazujemo svoj stav, odnosno spremnost na polemiku i/ili dijalog sa značenjima kojima je tijekom povijesti obremenjivan određeni prehrambeni proizvod". ■